

MA-76

Somogyi Mihály Múzeuma
Művészeti Adattár

MA-76

Gyűjtő; Marbrucek, László

Gyűjtés ideje;

Tartalom: Monográfia

18 féltűs lap, 1 térkép

Földrajzi tematika; Nyárfalva

Értéktábla; XX XIII

Iratgyűjtő

MSZ 5617

PAPIRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

Lezárt

áttekintés az egész ltr. B. térkép alól

Állami ált.iskola Ujvárfalva.

NA-76.

IV/70/1.

83

Ujvárfalva község

MONOGRAFIÁJA

Elkészítette: Karwiczky László igtté

Rón

I. Természeti viszonyok:

Lakóhelyünk Somogy megyében, közelebbre a megye tározva KÜLSŐ-Somogyban, a kaposvári járásban, a megyei és járási székhelytől mintegy 22 km távolságban Ny-ra fekszik. Imendhatnánk, hogy az a kedves kis dűl:

" Somogymegye közepében "

éppen a mi községünkre vonatkozik.

A máshellaké magyar delgező testvérünket ügye, kiküldetése, munkája iderendeli, nem tud betelni határunk természeti szépségeivel. A síknak mondható felszint kisebb, lankás emelkedések teszik változatosá, melyet nyugatról a "Zabeskert"-i erdő magasbátörő fenyvese, mászetadó és illetet lenellő akácosa, gyönyörű tölgyese keszeruz, a keléti részen húzólagos lágályban pedig a nád és fűszegelyezte, égerfa-csepertekkel tarkított malastavak serezeata fest színompás képet szemink elé.

Keleti határunkat a malastavak felesleges vizét levezető " Malomvíz " kapezi, nyugati határát a Nagybajom községhez tartozó /Fehérté, Galabárd, Felsőkak/ települések erdei, szantóföldi művelés alatt álló területek adják. Délről szintén a nagybajomi határhoz esatlakezik, ~~sz~~

míg É.-en a somgyfajsi erdő adja meg határunk keretét.

Talaj tekintetében elég mostohán bánt velünk a természet. A Balaton felől fuvó erős, északi szelek sek-sek hemeket raktak le határunknál, különösen a nyugati részen, így említésre is érdemes hemekdombok /Kis Hajdu domb/ keletkeztek, melyek szántóföldi művelésre majdnem teljesen alkalmatlanok. Az emberi győzni akarás, a szorgalmas és kitartó munka ezt a területet is meghódította, szelgálatába állította, megteremtette a határunk szépségét oly annyira emelé "Zaboskerti" erdőt. Az, a más-
különben hasznavehetetlen terület biztosítja nemcsak a község, de a környező falvak lakosainak évi tüzelőanyagát, ezenfelül rengeteg anyagot szállítunk magyarországi építkezéseinkhez, a bányák tármainak elkészítéséhez.

Határunk keleti részének talajösszetétele már sokkal kedvezőbb, mert a már középkötöttnek mondható területen elismerésre méltó természettermé-
eredményeket érnek el egyénileg dolgozó parasztgazdánk.

A "Malomárok" melletti rét természetes növényzete, a legelők és a szántóföldön termelt takarmánynövények biztosítják állattenyésztésünk további fejlődését.

Termesztett növényeink: Gabonafélék, kapásnövények, takarmány, kerti

vetemények /vadalesei paprika/, gyümölcs, kevés szőlő és ipari növények.

Időjárásunk, éghajlatunk dunántúli, mérsékelt /kontinentális, szárazföldi/. Jellemző a nyári erős felmelegedés, amikor a hőmérő 30-35 C feket mutat, télen pedig gyakran 15-20 C fok hideget is mérünk.

Csapadékmennyiségünk elegendő volna, de elosztása aránytalan. Sok esetben napokon, sőt heteken keresztül kapunk nagyobb esőt, ami akadályozza a mezőgazdasági munkát, április, július, augusztus és szeptember hónapokban pedig nincs, vagy kevés a csapadék, ami aszályt és így kárt okoz mezőgazdaságunkban éppen a laza talajösszetétel miatt.

Fenyszott állataink: Szarvasmarha, ló, sertés, sok baromfi. A begyűjtés jobb teljesítése érdekében lakosság megkezdte a pulykatenyésztést is.

Erdei vadjaink: Öz, szarvas, réka, megjelent a vaddisznó is.

Mezei vadjaink: Nyul, fácán, fegyely, fűzj. Az októberi vadászat és egyéb körülmények miatt vadállományunk visszaesésben van.

Az erdei és mezei kártevők irtása folyamatos, de az egyre jobban szaporodó rékák mégis nagy károkat okoznak baromfiállományunkban.

II. A község története.

Községünk a kaposvári járás nyugati részén terül el. Lakosság létszáma 748, lakóházak száma 186. Postája: Somegysárd, mellyel telefonösszeköttetést létesített Népi demokráciánk 1951.-ben. Vasuti állomásunk Kiskörpád 9 km távolságra. Táviréshivatalunk Nagybajem, amit azonban Somegysárdon keresztül telefonon megkaphatunk.

Községünk területe 1005 kat.hold velt eredetileg. A szorgalmas és törekvő lakosság a nagybajemi és somegysárdi határban történő terjeszkedésével ezt mintegy 500 kholddal növelte.

Községünkről a legrégebb feljegyzés 1497-ből kelt, amikor Warachyl néven szerepel. Az 1537., majd az 1550.évi adólejstremben Werácsik alakban fordul elő. 1550.-ben Zowrényi János velt a földesura.

Régi várát hajdani földesurai: a Kereknai család építette, melynek vizárekkel körülvett maradványai most is megvannak.

Amikor az egyre terjeszkedő török hatalom rávetette szemét a kaposmenti várakra és 1555.-ben Tuzgen budai pasa vezetésével könnyűszerrel elfoglalta Kaposvárt, - juthatott török kézre Kerekna várak is, melyet teljesen leromboltatott úgy, hogy csak a földalatti falak és helyiségek romjai maradtak fenn a késői utókor számára.

A seregymegyei múzeum megbízásából Győri Imre kubikus ásatásokat eszközölt a romok alatt; több régiség, - melyek a török, illetőleg a még azt megelőző időkbeli származnak, - látott napvilágot és került a fennemlitett múzeumba.

Ugy látszik, hogy a vár lerombolásával a település is elpusztult, mert az 1701-1703 táján kelt összeírásban, mint pusztá Wracssek néven szerepel a Thulmen család birtokában.

Az 1773-76-es években Berzsényi István, János és Benedek, továbbá Bárány Pál özvegye és Takács István voltak a földesurak.

A XIX. század első felében a Noszlopy, Kiss, Bánó, Fülöp, Bárány és Berzsényi családoké volt, majd 1854.-től a császári Semssich család volt a legutóbbi időkig földesura a községnek.

1902.-ben parcellázzák az u.n. kereknyusi határt, majd a Nadalos-telepi területeket, így a nagy környékről idetelepülőkkel emelkedik a lakosság létszáma.

1913.-ben Wracsik községhez csatlakozik Kereknya és a már eléggé be-népesült Nadalossal együtt ettől kezdve Ujvárfalva néven szerepel.

Az első világháború előtti időben jelentéktelen település volt Ujvár-falva. 71 lakóház szerepel a nyilvántartásban 454 lakossal, akik

legnagyobb részben uredalmi eselédok és rebetesek.

Nagyobb fejlődés indult meg az I. világháberu után, amikor is a föld-reform és házhelyosztás eredményeképpen sok környékbeli, főleg somogy-sárdi volt eseléd települt a községbe, így a lakosság létszáma ugrás-szerűleg emelkedett.

Kulturális szempontból a lemaradás, az elhanyageltság jellemezte községünket. A majdnem 7 km-nyi hosszúságban kiterjedő, szétszért településnek itantermes, itanítás, nádfedeles, egészségtelen, felszerelés nélküli iskolája volt, amelyben 120-140 tanköteles nyert oktatást. 1932.-ben a község lakóinak áldozatkésztsége és államsogély mellett iskola át-épült és ugyanakkor 2 tanerőre lett fejlesztve.

1933.-ban iskola ismét megsztatott. Az u.n. madalesi részről beiskolázott tanulók, - kik eddig 3-4 km távolságról voltak kénytelenek tankötelezettségüknek eleget tenni, - egy y bérhelyiségben lettek elhelyezve az a második tanerő oktatása alatt, így községben ezidőtől fogva 2 osztatlan iskola működött. A madalesi szükségstanterem helyett 1944.-ben új, modern iskolát építettünk szolgálati lakással egy 2 kat.holdas vásárt területen szintén a község áldozatkésztsége és államsogély mellett.

Községünk a felszabadító hadjárat alatt frontközség lett. Ujvárfalva és Nagybaljon közt folyt a harc 1944. decembertől 1945. március végéig.

Az állandó harc miatt község lakossága hátratelepítést nyert. Visszatérésünkre a pusztulás képe fogadott bennünket. Lakóházak, melléképületek romosan álltak, állatállományunk majdnem teljesen elpusztult, üresen állt istálló, lakóház.

A magyar élelkiakarás azonban esedéket művelt. A megfeszített, kitartó munka eredményeképpen, a demokrácia által nyújtott lehetőségek felhasználásával községünk ujjaépült és szebb lett, mint valaha.

Felszabadulásunk óta nagyarányú fejlődésnek indult községünk úgy gazdasági, mint kulturális és társadalmi vonatkozásban is. A már meglévő kövesutankon autóbusszjárat biztosítja kapcsolatunkat a várossal, 1951-ben kigyult községünkben a villany, házakból kiszűrődik a mindjebben szaporodó rádióhang, van telfenünk, őrési rendelőnk, helyi tanácsunk, és általános iskolánkban immár 3 nevelő terjeszti a műveltséget, a tudást és neveli ifjúságunkat a szocializmus építésére.

III. Település, építkezés.

Mint már a község történeténél megállapítottuk, községünk a török idők alatt teljesen elpusztult. Utána kezdett benépesülni romkath vallású magyarekkal, dekszláluk német, szlovák és hervát eredetű családokat is, akik idők folyamán teljesen elmagyarosodtak. Mindezek a község területén lévő nemesi birtokokon éltek mint családok vagy rebotések, illetőleg dohánytermelők.

A nemesi birtokok parcellázásával, 1902.-től kezdve kezdett községünk benépesülni. Minden földvásárló gazda a maga területén létesített lakóházat és így állt elő az a helyzet, hogy a 700 lelket alig meghaladó község majdnem 7 km hosszúságban terül el.

Nagyebbarányu építkezés vette kezdetét az I. világháborút követő föld-reform és házhelyesztás idején, amikor is a jelenlegi Vörös Hadsereg-ut és Szabadság-tér már összefüggő egységet képezett. A későbbi Somsiók eladások, de főleg a felszabadulást követő föld és házhelyesztás tette faluszerűvé a jelenlegi Kossuth L. utcát. A felszabadulás óta mintegy 40 lakóház épült. Építkezés a megszokott típus, semmi jellegzetességgel nem bír. Anyaga a legtöbb esetben agyag/tönés/, csak ritkább esetben és a tehetősebbeknél téglá. Házaikat cseréppel fedik.

IV. Népi gazdálkodás.

Habár község lakói törekvők, szorgalmasak, haladó gondolkodásnak és aránylag kellő műveltséggel rendelkeztek, gazdálkodásuk még a 30-as években is eléggé lemaradott volt. Nem alkalmazták a helyes vetésforgót, idegenkedtek a műtrágya használatától, főleg a gabona és kapásnövénytermesztésre fektettek súlyt. Takarmánynövények közül főleg a bibort termesztették, csak a legújabb időkben kenesült meg a lucerna és léher termesztése.

Állattenyésztésük, - főleg a sertéstartás jónak volt mondható, de nagyobbarányú fejlődés csak a felszakadás utáni időben vált lehetségessé, amikor a földesítés legelőhöz juttatta községünket.

Népi demokráciánk javára könyvelhető el, hogy dolgozó parasztságunk hiánytalanul elvégzi úgy a tőlőmántást, mint az ési mélyszántást. Jelenleg akció indult el a mészper alkalmazása terén.

V. Népnyelv.

Lakosság nyelve a dunántúli nyelvjáráshoz tartozik. Az idősöbbség még most is "ö"-vel beszélnek /Könyér, őszöm, mőggy/, de ezt az újabb generáció mindjebbs elhagyja és kezdi megközelíteni a köznyelvet. Nagy hatást gyakorolt e téren az ált. iskola megteremtése, ahol a nyelvtan és írodalom rendszeresebb tanulása is befolyásolta kifejezés és beszédkésztségüket.

-----VI. Népköltészet, népi kéziratok.-----

VII. Népzene.

A lakosság általában zenekedvelő, szeret dalszólni, énekelni is. Régebben sok citera volt községünkben, 30-40 év előtt a duda sem volt ritkaság. Még kell említenünk, hogy a zene szeretete folytán, saját kezdeményezésből, minden támogatás nélkül népi zenekarok alakultak. Az 5 Ballér testvérből komplett cigányzenekar létesült, kik vasszergalemmal, rátermettséggel a környék egyik legjobb együttesévé küzdötték fel magukat és szorgáltatták a talpalávalót lakodalmak és táncmulatságok alkalmával. Később fuvás /trottyos/-zenekart is szerveztek, megmutatva azt, hogy mire képes a magyarországi rejte ősi erő és tehetség.

Még régebb keletül a Lander-Bódis-Bebes stb együttes, amely a 30-as évek táján uralta zeneterén az egész környéket.

Sajnos, a Ballér testvérek közül 2 áldozatak lett a II. világháborúnak, a másik együttes tagjai részben kibregedtek, részben elköltöztek, így népi zenekarunk feleszlott, vagy belesolvadt más együttesbe.

A zen szeretetét bizonyítja jelen időben az a tény, hogy kevés létszámú községünkben folyton emelkedik a rádióelűfizetők száma és már közel 50 rádió zenéje szórakoztatja dolgozó parasztságunkat.

VIII. Népi játékok:

Sajnos, e téren teljes visszaesés állt be. 20-30 évvel ezelőtt, ~~1911~~ vasárnap délutánként mangos volt az utca. Ott volt a serdülő ifjuság, de sok esetben a felnőtt lakosság egy része is és játszották a kifutást, nyulast, hátsó pár előre, métát stb. Ez már csak a múlté. A leányok korzóznak, a legények kugliznak, kártyáznak, legfeljebb egy tánevigalelem vagy műkedvelő betanulása hezszük össze.

IX. Népi tánc.

Miután község lakossága a török megszállás alatt teljesen elpusztult s csak az utána következő időkben települt, jellegzetes népi tánc nem is alakulhatott ki. A lakodalmak, tánevigalmak főtánc mest is a csárdás, melyet különféle variációkban járnak a párok, de ezt is kiszorítja lassanként az újabban keletkező és meghonosodó modern tánc.

Iskolák uttörői időként, főleg ünnepélyek alkalmával mutatnak be népi táncekat, a közönségnek tetszik is, zajos tapszal jutalmazták, de ~~cs~~ csak műsorszámmak tekintik, követője, meghonosítója azonban nem akad.

X. Népviselő.

Az első világháború előtti és utáni időkben még a régi paraszti öltözet volt a divat. Bőgatyás férfiak, sok széknyás női népesítették be a falut. Az utóbbi 20-25 év alatt ez teljesen megszűnt. Az ifjúság, sőt a fiatalabb generációhoz tartozó felnőtt lakosság öltözködése semmiben sem különbözik a városi lakosság öltözködésétől.

XI. Mesterség, háziipar, díszítőművészet.

XII. Népszekések és hiedelmek.

XIII. Művelődés, művészeti tömegmozgalom.

A határ vázrajza.

